

Νίκος Μπακόλας «Καταπάτηση», εκδόσεις «Κέδρος», Αθήνα 1990, σ.σ. 195.

Πάθος και οδύνη

Ολοκληρώθηκε η σειρά πεζογραφημάτων του Νίκου Μπακόλα για τη Θεσσαλονίκη

Μέσα από τα κείμενα του Νίκου Μπακόλα αντηχεί ο εντελώς ιδιότυπος τόνος μιας φωνής που μιλάει για θλίψεις, πάθη, βάσανα και πληγές. Και είναι τόσο έντονη η αίσθηση οδύνης, τρυφερότητας και συμπόνοιας που η ιδιαίτερη αυτή φωνή μεταδίδει ώστε να συγκαλύπτει όλα τα υπόλοιπα: τις περιπέτειες, τους χαρακτήρες, τις υφολογικές ή δομικές ιδιομορφίες των αφηγημάτων. Το επίτευγμα είναι σημαντικό και συγχρόνως προκλητικό.

Η «Καταπάτηση» ολοκληρώνει μια σειρά πεζογραφημάτων («Μυθολογία», «Κήπος Πριγκίπων», «Η μεγάλη πλατεία»), τα οποία παρουσιάζουν τη ζωή και την ιστορία της Θεσσαλονίκης και της ενδοχώρας της στην εκατονταετία 1880-1980. Τα κείμενα είναι μάλλον ανομοιογενή. Πεζογράφος των συνεχών πειραματισμών, ο Νίκος Μπακόλας αδιάκοπα δοκιμάζει συγχωνεύσεις ποικίλων αφηγηματικών παραδόσεων, προσμιξίζει στοιχεία που ανήκουν σε διαφορετικά είδη λόγου και συναρρέσεις ρυθμών ετερογενών.

Η «Μυθολογία» (1977, σ.σ. 89), αποτελείται από δώδεκα χαλαρά συνδεδεμένα μεταξύ τους κείμενα. Εξιστορεί σε παραδοσιακή τριτοπρόσωπη αφήγηση μπολιασμένη με στοιχεία λόγου νεωτερικού, περιστατικά των αρχών του αιώνα από το βίο του πατριάρχη μιας γενιάς, τα παρακλάδια της οποίας παρακολουθούμε στα επόμενα βιβλία. Η «Μυθολογία» είναι μαζί με την «Καταπάτηση» το αργότερα γραμμένο κείμενο.

Ταυτόσημα με τους ήρωες του κύκλου των Ατρείδων, τα πέντε πρόσωπα που μιλούν στον «Κήπο των Πριγκίπων» (1966, σ.σ. 154) εξιστορούν την οικογενειακή τους τραγωδία που εκτυλλάσσεται στα χρόνια του μεσοπολέμου. Το πεζογράφημα αποτελείται από κείμενα εσωτερικού μονολόγου, τόσο κρυπτικά εντούτοις, ώστε ως το τέλος και παρά τη σημαντική υποστήριξη που προσφέρει ο αρχαίος μύθος, να παραμένει σχεδόν ακατάληπτη η ιστορία που αφηγούνται.

Η «Μεγάλη πλατεία» (1987, σ.σ. 553) είναι ένα μυθιστόρημα - ποταμός. Καλύπτει τις τρεις δεκαετίες, από τη Μικρασιατική Καταστροφή ως τον Εμφύλιο, μέσα από τα μάτια πολλών προσώπων και με την εναλλαγή ποικίλων αφηγηματικών τρόπων: χωρία τριτοπρόσωπων εξιστορήσεων, κεφάλαια καθαρά συνειρμικής γραφής, πληροφοριακές υποσημειώσεις που συνδέονται με γεγονότα πραγματικά. Η «Μεγάλη πλατεία» είναι ένα πολυφωνικό έργο, μια μυθιστορηματική τοιχογραφία μέσα από την οποία αναδύεται η ιστορία μιας πόλης και των ανθρώπων της.

Αν ο «Κήπος των Πριγκίπων» είναι ένα αδικαιολόγητα στατικό πεζογράφημα και αν

Ο συγγραφέας Νίκος Μπακόλας.

στη «Μεγάλη πλατεία», ο συγγραφέας δεν επιτυγχάνει πάντα έναν εντελώς απρόσκοπτο ρυθμό στη ροή της ιστορίας του, η «Καταπάτηση» είναι το μυθιστόρημα στο οποίο όχι μόνο υπάρχει φυσιολογική αφηγηματική ροή, αλλά και ο ρυθμός της, είναι ταχύς και συναρπαστικός. Χρονολογικά, η υπόθεση τοποθετείται στην περίοδο μετά τον Εμφύλιο και φθάνει ως τις μέρες μας, την παρακολουθούμε μέσα από ένα μόνο πρόσωπο με την παράθεση, όπως και στη «Μεγάλη πλατεία», ποικίλων τρόπων.

Κεντρική θεματική στη «Μυθολογία» αποτελούν η αισιοδοξία και η ορμή του αυτοδημιουργητου προπάτορα στη «Μεγάλη πλατεία» οι αγώνες και οι αιματηρές θυσίες για υψηλά ιδανικά, για να φθάσουμε στην καθολική έκπτωση και νοθεία της «Καταπάτησης» οι οποίες σφραγίζουν τους ήρωες και τις ψυχές τους με την αλγεινή αίσθηση ενός απελπιστικού κενού. Και υφολογικά και θεματολογικά τα πεζογραφήματα του Νίκου Μπακόλα διαφέρουν. Ποια είναι ωστόσο τα στοιχεία που συνθέτουν την ιδιαίτερη φωνή που ακούγεται και στα τρία αυτά έργα (και σε μικρότερο βαθμό στο πρώτο από πλευράς εμφανίσεως και πιο αδύνατο «Κήπο των Πριγκίπων»);

Ο κοινός παρονομαστής θα πρέπει ίσως να αναζητηθεί στην τεχνική των ρυθμικών εναλλαγών που σημειώνονται μέσα στην περίοδο, μέσα σε κάθε φράση των κειμένων. Βασικό συστατικό των έργων του Νίκου Μπακόλα

είναι η χεμαρρώδης αφήγηση, η οποία διακόπτεται από τον ευθύ λόγο της ομιλίας των πρωταγωνιστών. Η τεχνική αυτή των ρυθμικών ανακοπών δίνει στις κουβέντες των ηρώων μιαν εντελώς ιδιαίτερη ποιότητα: τονίζει ότι αυτό που αναφέρεται έπρεπε ανυπερέθως να εκφραστεί, και με τον τρόπο αυτό φορτίζει κάθε λέξη με μιαν απίστευτη συναισθηματική ένταση που την κάνει ανεπανάληπτη, σημαντική.

Κοινός παρονομαστής που προσδίδει στα συναισθήματα χροιά ήθους και οδύνης είναι εξάλλου η επίμονη επανάληψη σε όλα τα πεζογραφήματα ορισμένων θεμάτων όπως θάνατος και αιματηρά φονικά, πάθη και έρωτες, μυστηριώδη αινίγματα, φόβοι, πίκρες, νοσταλγίες και καημοί.

Σε όλα τα πεζογραφήματα, τέλος, ο συγγραφέας μυθολογεί την ατομική περιπέτεια καταφεύγοντας σε μια τεχνική που χρησιμοποιεί τα ίδια βασικά συστατικά: τον αρχαίο μύθο, την έκφραση και τους ρυθμούς της Βίβλου, του λαϊκού αφηγήματος του έπους και του χρονικού.

Το τέχνασμα της προσφυγής σε είδη που έχουν αποτυπώσει την ανθρώπινη δοκιμασία με γλώσσα καθολική, δίνει στη φωνή που ακούγεται μέσα από το έργο του Νίκου Μπακόλα ένα τεράστιο κύρος που την κάνει ολοκληρωτικά να κυριαρχεί.

Ελισάβετ Κοτζιά